

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 lipca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości G. spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach

z 14 sierpnia 2020 r., I ACa 1044/19,

w sprawie z powództwa G.Ś.

przeciwko syndykowi masy upadłości G. spółki akcyjnej W.

o ustalenie i zapłatę,

1) oddala skargę kasacyjną,

2) zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2717 (dwa tysiące siedemset siedemnaście) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego wyroku do dnia zapłaty.

Grzegorz Misiurek

Monika Koba

Roman Trzaskowski

(M.M.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 14 sierpnia 2020 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach - orzekając na skutek apelacji powódki G.Ś. od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie z 23 września 2019 r. - zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że ustalił nieważność umowy kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF z 16 września 2008 r. i zasądził od pozwanego G. Spółki Akcyjnej w W. (dalej także jako: „G.” lub „Bank”) na rzecz powódki kwotę 3 366,57 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 25 kwietnia 2019 r. oraz orzekł o kosztach postępowania za obie instancje obciążając nimi pozwanego.

Sąd Apelacyjny zaakceptował, po ich skorygowaniu, uszczegółowieniu i uzupełnieniu ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, nie podzielił natomiast jego stanowiska, że nie ma podstaw do stwierdzenia upadku umowy, z uwagi na wystąpienie w niej klauzul abuzywnych.

W sprawie ustalono między innymi, że powódka z mężem i synem, jako kredytobiorcy, zawarli z pozwanym 16 września 2008 r. umowę kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF w kwocie 103 644,59 zł, stanowiącego równowartość 52 030,42 CHF. Rzeczywista równowartość kredytu w CHF miała zostać określona po wypłacie ostatniej transzy kredytu. Spłata kredytu miała nastąpić w 240 równych ratach miesięcznych kapitałowo-odsetkowych o równowartości 339,37 CHF. Zgodnie z § 9 ust. 2 umowy w dniu wypłaty kredytu lub każdej jego transzy, kwota wypłaconych środków miała być przeliczana do CHF według kursu kupna walut określonych w tabeli kursów obowiązującego w dniu uruchomienia środków.

Regulując zasady spłaty kredytu w § 10 ust. 3 umowy postanowiono, że wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość wymagalnej spłaty wyrażonej w CHF po jej przeliczeniu wg kursu sprzedaży walut określonego w bankowej tabeli kursów dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych do CHF obowiązującego w dniu spłaty.

W § 6 ust 1 umowy wyjaśniono, że tabela kursów jest sporządzana w Banku na podstawie kursów obowiązujących na rynku międzybankowym w chwili sporządzenia tabeli i po ogłoszeniu kursów średnich przez NBP o godz. 16.00

każdego dnia roboczego i obowiązuje przez cały następny dzień roboczy. Przy zawieraniu umowy kredytobiorcy podpisali oświadczenia o zapoznaniu się z ryzykiem kursowym i ryzykiem wynikającym ze zmiennej stopy procentowej, oraz że świadomi tych ryzyk wnoszą o udzielenie kredytu indeksowanego do waluty obcej. Oświadczyli także, że zostali poinformowani o tym, że wahania kursu walutowego mogą powodować podwyższenie kwoty kredytu, jak i kosztu kredytu. Mąż i syn powódki zmarli, a powódka po ich śmierci jest jedynym kredytobiorcą.

W 2008 r. kredyt indeksowany do CHF miał niższą ratę niż kredyt w PLN bez mechanizmu indeksacji, był też niżej oprocentowany, co było główną przyczyną popularności tego rodzaju produktów. Klientów uprzedzano o możliwości zmiany wysokości kursu CHF oraz o wpływie takiej zmiany na wysokość zobowiązania. Przy zawieraniu umowy posługiwano się wzorcem.

Powódka w chwili zawierania umowy pracowała jako kucharka w przedszkolu, a jej mąż był pracownikiem ochrony i zarabiał mniej od niej. Nie oferowano im innego produktu niż kredyt indeksowany do CHF.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny uznał, że w umowie, która nie była indywidualnie negocjowana, klauzule indeksacyjne zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny. W § 6 ust. 1 umowy nie podano bowiem żadnego weryfikowalnego dla konsumenta mechanizmu ustalania kursów. Takie sformułowanie postanowień umowy jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumenta, skoro pozwalało Bankowi na jednostronne kształtowanie wysokości zobowiązania konsumenta. Niejednoznaczna – zdaniem Sądu Apelacyjnego - była także klauzula ryzyka walutowego. Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego stwierdził, że pozwany nie zrealizował w sposób prawidłowy obowiązku informacyjnego wobec powódki. Nie wskazał jej bowiem zagrożeń związanych z oferowanym kredytem, tak by miała pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych umowy.

Wskazał, że konsekwencją uznania za abuzywne klauzul indeksacyjnych zawartych w umowie stron jest stan niezwiązania powódki zakwestionowanymi postanowieniami (art. 385¹ § 2 k.c.). Uznał, że po usunięciu z umowy niedozwolonych postanowień obowiązywanie jej w dalszym ciągu nie jest możliwe. Bez zastosowania przewidzianego w umowie narzędzia indeksacji i gotówkowego kursu sprzedaży

franka nie da się bowiem określić wysokości zobowiązań kredytobiorcy płatnych w złotych jako równowartość raty w walucie obcej, ani ustalić salda jego zobowiązań wobec Banku w przypadku przewalutowania kredytu.

Skoro bez niedozwolonych postanowień dotyczących sposobu indeksacji kredytu umowa nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym ze względu na brak istotnych elementów, stwierdzić należało jej nieważność w oparciu o art. 58 § 1 k.c. Nie znalazł też podstaw do negowania interesu prawnego powódki w zgłoszeniu powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.).

W ocenie Sądu Apelacyjnego stwierdzenie nieważności umowy uprawniało powódkę do wystąpienia z roszczeniem o zwrot świadczeń dokonanych w wykonaniu tej umowy jako nienależnych. Powódka domagała się w jedynie zasądzenia kwoty 3 366,57 zł. jako różnicy między kwotą otrzymanego kredytu (103 644,59 zł.) a kredytu spłaconego (107 011, 16 zł). Roszczenie dotyczące zwrotu różnicy między wzajemnymi świadczeniami stron nieważnej umowy uznał za uzasadnione.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego ewentualnie uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji powódki oraz zasądzenie na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1. naruszenie prawa materialnego:
 1. art. 65 k.c. w zw. z § 6 ust. 1, § 9 ust. 2, § 10 ust 3 umowy kredytu (w wersji pierwotnej jak i ustalonej aneksem z 23 lipca 2010 r.) w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., poprzez wadliwą ich wykładnię wyrażającą się przyjęciem, że postanowienia indeksacyjne umowy kredytu rażąco naruszały dobre obyczaje i jednocześnie interes kredytobiorcy jako konsumenta, ponieważ dowolnie pozwalał pozwanemu ustalać kursy waluty, podczas gdy w rzeczywistości mechanizm ten wskazywał, że kursy te były kształtowane w oparciu o rynek międzybankowy, zatem na podstawie czynników obiektywnych i niezależnych od Banku;
 2. art. 65 k.c. w zw. z § 6 ust. 1, § 9 ust. 2, § 10 ust 3 umowy kredytu (w wersji pierwotnej jak i ustalonej aneksem z 23 lipca 2010 r.)

w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., poprzez wadliwą ich wykładnię wyrażającą się przyjęciem, że postanowienia indeksacyjne umowy kredytu rażąco naruszały dobre obyczaje i jednocześnie interes kredytobiorcy jako konsumenta, ponieważ Bank nie spełnił w sposób należyty obowiązków informacyjnych, podczas gdy w rzeczywistości Bank wypełnił obowiązek informacyjny zarówno przed podpisaniem umowy, jak i po jej podpisaniu;

3. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz art. 385² k.c. w zw. z art. 56 k.c. i art. 65 k.c. przez jego błędną wykładnię i faktyczne pominięcie dyspozycji tego przepisu i uznanie, że w niniejszej sprawie istnieją przesłanki „upadku” umowy kredytu podczas gdy nawet przy zakwestionowaniu fragmentu spornej klauzuli odnoszącego się do zasad ustalania kursów walut w Banku, Sąd powinien uznać, że powódka jest związana umową w pozostałym zakresie oraz dokonać wiążącej jej interpretacji zgodnie z pierwotnym zamiarem i wolą stron oraz istotą łączącego strony stosunku zobowiązaniowego; Sąd Apelacyjny jednakże z mającego charakter czysto redakcyjnego niedoprecyzowania zagadnienia opisu zasad ustalania kursów walut obcych w Banku wyprowadził wniosek o nieważności całej umowy;
4. art. 58 § 1 i 2 k.c. poprzez jego niezasadne zastosowanie i stwierdzenie, że z uwagi na brak możliwości funkcjonowania umowy w obrocie prawnym, bez rzekomo niedozwolonych postanowień dot. sposobu indeksacji, należało stwierdzić jej nieważność, podczas gdy art. 385¹ § 1 k.c. stanowi *lex specialis* wobec art. 58 § 1 k.c. i stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego indeksowanego do kursu franka szwajcarskiego w niniejszej sprawie na podstawie art. 58 § 1 k.c. z uwagi na istnienie w treści umowy klauzul abuzywnych jest wyłączone;
5. art. 65 k.c. przez jego niezastosowanie, podczas gdy interpretacja umowy zgodnie z jednoznaczną wolą i świadomością stron w dacie jej zawierania prowadzi do obiektywnego wniosku, że strony wykluczały możliwość stosowania dla potrzeb indeksacji kursów walut innych niż rynkowe, a taką możliwość wykluczały również obiektywne, przejrzyste i sztywne zasady tworzenia kursów walut obowiązujące w Banku od 1990 r. i podlegające permanentnej kontroli rynku oraz zewnętrznych regulatorów i organów nadzoru rynku finansowego;

6. art. 56 k.c. oraz art. 354 k.c. przez pominięcie tych przepisów i uznanie, że umowa o tak doniosłym gospodarczo znaczeniu z uwagi na zarzut mający jedynie hipotetyczne znaczenie - niedostatecznego doprecyzowania w umowie technicznego aspektu tworzenia tabel kursowych jest nieważna, przy całkowitym pominięciu jej celu gospodarczego, jednoznacznych i akceptowanych zwyczajów oraz zasad współżycia społecznego, spośród których fundamentalne znaczenie w tej sprawie ma zasada proporcjonalności, *pacta sunt servanda* oraz równego traktowania zarówno *in concreto* (strony umowy) jak i *in abstracto* (inni konsumenci), prowadzącym do wniosku, że żądania rażąco niewspółmierne do zarzutów nie zasługują na ochronę prawną nawet, jeśli ich adresatem jest instytucja finansowa;
7. art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 2 k.c., poprzez ich niezastosowanie i stwierdzenie upadku umowy bez poinformowania uprzednio powódki o skutkach tego rozstrzygnięcia;
8. art. 385² k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 77 k.c. oraz art. 65 k.c. i w zw. z art. 316 k.p.c. przez nieuzasadnione pominięcie faktu zawarcia aneksu nr 1 z 23 lipca 2010 r., a w konsekwencji niedokonanie przez Sąd analizy skutków jego zawarcia oraz ustalenia wysokości zobowiązania powódki jako równowartości wymaganej spłaty wyrażonej w CHF po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut ustalonego przez NBP tym samym eliminując z treści umowy odwołanie do kursu z tabeli kursowej banku; pominięcie faktu, że sporne postanowienia ustalone pierwotnie w umowie zostały zastąpione wskutek zgodnej woli stron na postanowienia *prima facie* nieabuzywne, zawarte w indywidualnie wynegocjowanym aneksie, co powinno stanowić samodzielną i niezależną od innych przesłankę uznania ważności umowy z ewentualnym odwołaniem do woli stron i wytycznych wskazanych w art. 65 § k.c. w zakresie określenia wzajemnych ich rozliczeń.
9. naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 316 k.p.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. oraz art. 4 i art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw („ustawa *antyspreadowa*”) przez nieprawidłową interpretację przesłanki określenia faktycznych i prawnych podstaw

rozstrzygnięcia wyłącznie wg stanu na dzień zawierania umowy, podczas gdy, w zgodzie z orzecznictwem TSUE, prawem krajowym (art. 316 k.p.c.), jak i art. 4 i 5 ust. 2 ustawy *antyspreadowej* oraz art. 358 § 1 k.c. w brzmieniu po nowelizacji z 24 stycznia 2009 roku, czy faktem zawarcia aneksu, możliwe było „utrzymanie” umowy i sprawiedliwe, zgodne z pierwotnym - niezmienionym następczą zmianą kursu CHF - zamiarem stron rozstrzygnięcie nawet przy najbardziej niekorzystnej dla Banku ocenie niniejszej sprawy, przez zastosowanie dla wzajemnych rozliczeń np. kursu średniego NBP co najmniej w części roszczenia.

Powódka w piśmie procesowym z 27 lipca 2021 r. wniosła o jej oddalenie ewentualnie odrzucenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Postanowieniem z 2 sierpnia 2023 r. Sąd Najwyższy zawiesił postępowanie kasacyjne wobec ogłoszenia upadłości pozwanej (art. 174 § 1 pkt 4 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.) i wezwał do udziału w sprawie syndyka masy upadłości pozwanej G. spółki akcyjnej w W. (art. 174 § 3 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

Postanowieniem z 29 lutego 2024 r. Sąd Najwyższy podjął postępowanie kasacyjne z udziałem syndyka masy upadłości pozwanej. Podjęcie postępowania mimo toczącego się postępowania upadłościowego wynika ze specyfiki postępowania kasacyjnego. Dotyczy ono bowiem prawomocnego wyroku Sądu drugiej instancji kończącego postępowanie, którym syndyk - przy sporządzaniu listy wierzytelności - mimo wywiedzenia skargi kasacyjnej jest związany i zobligowany do uwzględnienia wierzytelności powódki podlegającej zgłoszeniu do masy (art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c.).

W postępowaniu kasacyjnym nie znajduje zatem zastosowania art. 180 § 1 pkt 5 b k.p.c. w zw. z art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego, które uzależnia możliwość podjęcia postępowania od uprzedniej odmowy uznania wierzytelności w toku postępowania upadłościowego. Syndyk jest bowiem w postępowaniu upadłościowym związany prawomocnym wyrokiem, którego weryfikacji ma właśnie dotyczyć postępowanie kasacyjne. Zajęcie stanowiska przeciwnego uniemożliwiłoby zatem skuteczne przeprowadzenie kontroli

zaskarżonego wyroku z inicjatywy syndyka – w przypadku uwzględnienia prawomocnym wyrokiem powództwa przeciwko upadłemu – lub bezzasadnie odwlekałoby kontrolę kasacyjną wywołaną skargą powoda dochodzącego wiarytelności zakwestionowanej prawomocnym wyrokiem (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 marca 2024 r., I CSK 546/24, niepubl. i orzecznictwo przywołane w motywach tego rozstrzygnięcia).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że klauzula pozwalająca na pełną swobodę decyzyjną banku przy kształtowaniu kursu waluty obcej jest klauzulą niedozwoloną, kształtując prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na PLN w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie z CHF na PLN w chwili wymagalności poszczególnych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Postanowienia umowne uprawniające bank do jednostronnego ustalania kursów walut są nietransparentne, pozwalają bowiem bankowi na arbitralne kształtowanie kursów walut, a tym samym zapewniają mu swobodę decyzyjną odnośnie do wysokości kosztów kredytu obciążających konsumenta. Zgodnie z zasadą dobrych obyczajów koszty wynikające z zawartej z konsumentem umowy, powinny być możliwe do przewidzenia. Jest tak także wtedy, gdy swoboda banku w ustaleniu wysokości kursu jest w jakiś sposób ograniczona, przez wprowadzenie pewnych elementów obiektywnych przy jego określaniu, jeżeli nie precyzuje ona wszystkich czynników ustalanych przez bank w celu oznaczenia kursu wymiany. Sytuacja, w której konsument dowiaduje się o poziomie zadłużenia ratalnego, już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z jego rachunku jest nie do zaakceptowania w świetle art. 385¹ k.c.

Wbrew stanowisku skarżącego określanie kursów w oparciu o rynek międzybankowy oraz ustalenie momentu w czasie, którego jest uwzględniana wartość tego miernika, a także wskazanie czasu obowiązywania określonego notowania w tabeli kursów (§ 6 ust. 1 umowy), nie jest wystarczające. Postanowienia umowy nie przewidywały bowiem, aby kurs CHF ustalony przez Bank pozostawał

w określonej relacji do aktualnego kursu tej waluty ukształtowanego przez rynek walutowy lub publikowanego przez NBP. Marża kupna (sprzedaży) była zależna jedynie od Banku, a umowa w żaden sposób nie określała sposobu jej ustalania.

Tego rodzaju klauzula pozwalała zatem dowolnie ustalać kryteria wyboru kursów walut a także wysokość marży, narażając kredytobiorczynię na nieograniczoną arbitralność decyzji Banku, bez możliwości zweryfikowania prawidłowości kursu ustalonego przez Bank oraz wysokości marży za dokonanie transakcji kupna (sprzedaży) waluty, a tym samym nie pozwalała na przewidzenie skutków umowy. Należy ją zatem kwalifikować, jako zawierającą treść niedozwoloną, co wielokrotnie badając analogiczne zarzuty stwierdzał Sąd Najwyższy, w zasługującym na podzielenie orzecznictwie (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15, niepubl.; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl.; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl.; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl.; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl.; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl.; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl.; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020 r., nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n.; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl.; i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.).

Taki sam pogląd został wypracowany w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) dotyczącym postanowień Dyrektywy. Podkreślono w nim, że treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej, stosowanego w celu obliczenia rat kredytu, w taki sposób by miał on możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (zob. m.in. wyrok z 18 listopada 2021 r., C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A”).

Bez znaczenia jest także to, w jaki sposób Bank rzeczywiście stosował

abuzywne postanowienia umowne, w szczególności czy przynosiły mu one nieuzasadnione korzyści i czy opierał się na powszechnej i utrwalonej praktyce bankowej. O tym bowiem czy postanowienie jest niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w uzasadnieniu tej uchwały).

Sposób wykonywania umowy, w tym w kontekście korzystnych dla powódki różnic między kredytami złotowymi a udzielanymi w walucie (CHF), stosowany przez pozwanego kurs rynkowy przy rozliczeniach spłat, przyczyna zawarcia przez powódkę umowy, interes Banku, który w relacji z konsumentami stosował klauzule niedozwolone a także ekwiwalencja świadczeń spełnianych przez konsumenta na podstawie klauzuli abuzywnej oraz świadczeń, które spełniałby na podstawie innej umowy zawartej z tym samym bankiem, nie mają znaczenia dla oceny abuzywności.

Przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są bowiem brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta. Poza zakresem oceny pozostaje także czy konsument faktycznie poniósł straty w toku wykonywania umowy oraz czy miał faktyczną alternatywę pozwalającą na zawarcie umowy bez abuzywnych postanowień (zob. m.in. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 i z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Obowiązkowi przedsiębiorcy, którego naruszenie może prowadzić do stwierdzenia abuzywności postanowienia umownego nie odpowiada także obowiązek konsumenta poczynienia wszystkich starań by zapobiec powstaniu takiego skutku, wypaczałoby to bowiem istotę ochrony konsumenckiej (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lipca 2023 r., I CSK 3526/22 i orzecznictwo przytoczone w jego uzasadnieniu).

Przeciwnie stanowisko nie jest możliwe do zaakceptowania ze względów konstrukcyjnych oznaczałoby bowiem, że o tym czy postanowienie jest abuzywne można by dowiedzieć się dopiero po wykonaniu umowy w całości, kiedy znany jest już ostateczny sposób korzystania z danego postanowienia, co pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami dotyczącymi sankcji dotyczących

wadliwych czynności prawnych (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z § 6 ust. 1 w zw. z § 9 ust. 2 oraz § 10 ust. 3 w zw. z § 6 ust. 1 umowy kredytu w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. nie zasługuje zatem na uwzględnienie.

Nie ma również podstaw do kwestionowania stanowiska Sądu Apelacyjnego odnośnie do abuzywności klauzuli ryzyka walutowego. W tym kontekście dostrzeżenia wymaga, że okoliczność, że każdy przeciętny, racjonalnie działający konsument zdaje sobie sprawę ze zmienności kursu walutowego w czasie, nie może być identyfikowane z akceptacją nieuczciwego postanowienia umownego pozwalającego na nieograniczony wzrost zobowiązania bez jakiegokolwiek mechanizmu zabezpieczającego konsumenta i w oderwaniu od jego zobowiązania istniejącego w dacie zawarcia umowy.

Z wiążącej Sąd Najwyższy podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia nie wynika przy tym, by Bank udzielił powódce informacji, które umożliwiłyby jej rozeznanie, jak duże jest ryzyko wzrostu kursu CHF do PLN i w jakich proporcjach wzrost ten może nastąpić, uwzględniając wieloletni okres związania stron umową (20 lat). Nie przekazał jej też żadnych informacji o czynnikach, które kształtowały kurs CHF w okresie zawierania umowy oraz mogły mieć wpływ na ten kurs w okresie wykonywania umowy.

Powódka nie była zatem w stanie ocenić wysokości swojego zobowiązania, a co za tym idzie ryzyka ekonomicznego związanego z zawarciem umowy w sytuacji silnej deprecjacji waluty krajowej w stosunku do CHF. W konsekwencji nie otrzymała wystarczającej informacji o ryzyku walutowym, w sposób uzasadniający przyjęcie, że główne świadczenie zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Pozwany nie poinformował powódki w sposób pełny, jasny i zrozumiały o ryzyku, związanym z zawarciem umowy, zwłaszcza w kontekście wniosków możliwych do wyprowadzenia z historycznych kursów CHF oraz wieloletniego okresu związania stron umową. Okoliczności te przesądzają o braku transparentności postanowień umownych dotyczących ryzyka walutowego, a skarżący w toku postępowania nie przedstawił dowodów przeciwnych.

W odniesieniu do klauzul walutowych nie jest wystarczające – jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - deklaratywne oświadczenie przez powódkę, że została poinformowana o ryzyku walutowym i akceptuje to ryzyko, a ciężar udowodnienia, że konsument otrzymał niezbędne informacje spoczywa na przedsiębiorcy. Formalne poinformowanie o ryzyku walutowym nie jest wystarczające do uznania, że klauzula określająca główne świadczenia stron została wyrażona jasno i jednoznacznie. Prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że ryzyko silnej deprecjacji złotego jest trudne do oszacowania w perspektywie długoterminowej i pozostaje realne. W konsekwencji nie może polegać na podawaniu informacji historycznych o wahaniach waluty indeksacji w okresie nieadekwatnym do czasu trwania umowy i upewnianiu konsumenta, że waluta indeksacji jest stabilna, a zagrożenia i ryzyka jedynie hipotetyczne i nieprawdopodobne. Przeciwnie, prawidłowa informacja powinna uświadamiać konsumentowi, że może dojść do sytuacji, w której rozmiar deprecjacji waluty indeksacji może spowodować utratę jego zdolności do spłaty kredytu, z czym może się wiązać poważne ryzyko utraty nieruchomości obciążonej hipoteką zabezpieczającą spłatę kredytu (zob. m.in. wyroki TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-782/19 VB i inni przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République; z 20 września 2018 r., C-51/17 OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi; z 20 września 2017 r., C-186/16 R. P. Andriuc i in. przeciwko Banca Românească SA; oraz wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.).

W konsekwencji – jak trafnie przyjął Sąd Apelacyjny - klauzule walutowa i *spreadowa*, składające się na mechanizm indeksacji kredytu do CHF w umowie łączącej strony są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść powódki, która mogła udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną. Strony pozostają jednak związane umową w pozostałym zakresie, jeżeli jest to możliwe (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna - z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Możliwość uznania niedozwolonego charakteru postanowienia nie dotyczy jednak postanowień określających główne świadczenia stron, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd - który podziela skład orzekający w niniejszej sprawie - że zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej klauzule kształtujące mechanizm indeksacji określają główne świadczenia stron (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl. oraz wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C – 260/18, *K.J. Dziubak* przeciwko *Raiffeisen Bank International AG*; z 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782-19, *VB* i inni przeciwko *BNP Paribas Personal Finance SA* oraz *AV* i in. przeciwko *BNP Paribas Personal Finance SA, Procureur de la République*). Nie ulega jednak wątpliwości, że klauzule składające się na mechanizm indeksacji mogą być poddane badaniu, pod kątem abuzywności, skoro nie zostały – z przyczyn podniesionych przez Sąd Apelacyjny – sformułowane jednoznacznie.

Na podzielenie nie zasługują także dalsze zarzuty skargi dotyczące naruszenia prawa materialnego skoncentrowane na kwestionowaniu stanowiska Sądu Apelacyjnego o niemożności utrzymania umowy w mocy i przesłankowego stwierdzenia jej nieważności. Oparte są one na nie znajdującym oparcia w motywach zaskarżonego orzeczenia założeniu, że Sąd Apelacyjny zakwestionował tylko abuzywną klauzulę kursową, a nie integralnie z nią związaną klauzulę ryzyka walutowego, które łącznie składają się na przewidziany w umowie mechanizm indeksacji.

W aktualnym orzecznictwie TSUE rozróżnia się natomiast abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę indeksacji (klauzule kursowe, *spreadowe*), od klauzul ryzyka walutowego, dotyczących obciążenia konsumenta negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej, jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową (zob. m.in. wyroki z 20 września 2017 r., C- 186/16, *Ruxandra Andruciuc* i in. *Banca Romaneascu*; z 22 lutego 2018 r., C-119/17; i z 20 września 2018 r., C – 51/17, *OTP Bank Nyrt.* i in. przeciwko *Terez Illyez* i in.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono natomiast, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula *spreadowa* nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji stwierdzono, że klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm indeksacji - są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl.; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl.; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl.; i z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje – podzielany przez skład orzekający pogląd, że w przypadku, gdy eliminacja niedozwolonych postanowień umownych – takich jakie wystąpiły w umowie łączącej strony - doprowadzi do takiej deformacji umowy, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, że strony są związane pozostałą częścią umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 oraz z 24 października 2018 r., II CSK 632/17). Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa krajowego i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21). Powódka zgody takiej nie udzieliła domagając się konsekwentnie stwierdzenia upadku umowy.

W razie stwierdzenia – tak jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby bowiem nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 ; wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl.; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22, niepubl.).

W judykaturze Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że niedopuszczalne jest przekształcenie kredytu powiązanego z walutą obcą w kredyt złotowy oprocentowany stawką LIBOR lub WIBOR. Wyeliminowanie bowiem ryzyka kursowego charakterystycznego dla umowy kredytu powiązanego z walutą obcą, byłoby równoznaczne z tak daleko idącą modyfikacją umowy, że umowę taką należałoby uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, co prowadzi do wniosku, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe co przemawia za jej całkowitą nieważnością (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC – ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl.; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl.; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22 i II CSKP 293/22, niepubl.; z 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl.; i z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl.).

W konsekwencji w ugruntowanym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że nie jest możliwe – wbrew woli konsumenta - zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odsyłającego do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odwołaniem do kursu średniego ustalanego przez NBP względnie kursu rynkowego waluty (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22, niepubl.; wyroki Sądu

Najwyższego z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl.; z 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22; i z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22, niepubl.).

Wykluczono również możliwość wypełnienia luki w umowie po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych przez odwołanie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego. Przyjęto, że wejście w życie ustawy *antyspreadowej* nie pozwala w pełni wyeliminować z umowy postanowień zawierających niejasne reguły przeliczania należności kredytowych. Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają bowiem ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy – z wyjątkiem woli konsumenta – pozostają bez znaczenia dla stwierdzenia abuzywności postanowień umowy. O tym bowiem czy postanowienie jest niedozwolone decydują okoliczności z chwili zawarcia umowy (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w jej uzasadnieniu). Ponadto ustawa *antyspreadowa* nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, które mogłyby zastąpić nieuczciwe klauzule zawarte w umowach kredytowych (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22, niepubl. i z 28 lipca 2023 r., I CSK 611/22, niepubl.).

Dotyczy to także sytuacji, gdy strony zawarły aneks do umowy. Wykładni art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy bowiem dokonywać w ten sposób, że sąd krajowy jest zobowiązany do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeśli warunek ten został zmieniony przez strony w drodze umowy. Takie stwierdzenie pociąga za sobą przywrócenie sytuacji, w jakiej znajdowałby się konsument w braku warunku, którego nieuczciwy charakter zostałby stwierdzony, chyba że konsument przez zmianę nieuczciwego warunku zrezygnował z takiego przywrócenia w drodze wolnej i świadomej zgody, czego zbadanie należy do sądu krajowego. Jednakże z przepisu tego nie wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku umownego miałoby co do zasady skutek w postaci unieważnienia umowy, jeżeli zmiana tego warunku pozwala na przywrócenie równowagi między obowiązkami i prawami tych stron wynikającymi z umowy i na usunięcie wady obciążającej

ten warunek (zob. wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, I.W. i R.W. przeciwko *Bankowi BPH S.A.*).

Możliwość skorzystania z mechanizmu rozliczeń określonego w art. 75 b Pr. b. i przyznanie kredytobiorcom na tej podstawie prawnej dodatkowych uprawnień nie pozbawia zatem powódki uprawnienia do kontroli abuzywności postanowień umowy i zgłoszenia roszczeń na tle umowy nie spełniającej wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami. Uznaniu klauzuli kursowej za abuzywną nie sprzeciwia się to, że powódka w toku wykonywania umowy – wskutek zmian ustawodawczych - mogła wybrać bezpośrednią spłatę w walucie obcej. Znaczenie w kontekście abuzywności miałoby jedynie to, że konsument wybrał spłatę w złotych po kursie, który w dacie zawarcia umowy był mu znany. Zawarcie aneksu nie uchyla zatem konsekwencji w postaci upadku umowy.

Sąd Apelacyjny, jak trafnie dostrzega skarżący, istotnie pominął, że 23 lipca 2010 r. strony zawarły aneks nr 1 do umowy (k. 24). Mimo tego – w świetle rozważań wyżej poczynionych - zaskarżony wyrok odpowiada prawu. Z okoliczności sprawy, nie wynikało bowiem, że powódka przez zmianę nieuczciwego warunku w aneksie do umowy zrezygnowała w drodze wolnej i świadomej zgody z przysługującej jej uprawnień, to jest przywrócenia sytuacji w jakiej znajdowałyby się w braku nieuczciwych warunków. Przeciwnie, nie potwierdzając umowy i nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na klauzule niedozwolone tym samym odmawiała przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną. Szczegółowa analiza aneksu w kontekście żądań zgłoszonych przez powódkę nie miała zatem istotnego znaczenia. W konsekwencji także zarzuty naruszenia art. 385² k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 77 k.c. oraz art. 65 k.c. i w zw. z art. 316 k.p.c., a także art. 316 k.p.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. oraz art. 4 oraz art. 5 ust. 2 ustawy *antyspreadowej* nie zasługiwały na uwzględnienie.

Możliwości utrzymania umowy w mocy i usunięcia z niej luk nie stwarza także art. 358 § 2 k.c. wprowadzony do kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), czyli po dacie zawarcia przez strony umowy (16 września 2008 r.). Dotyczy on zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, a w przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta

obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie obcej. Ponadto, zamiarem pozwanego nie było stosowanie kursu średniego NBP, lecz kursów z tabeli Banku, co miało mu zapewnić wyższy zysk ze *spreadu* walutowego. Przyjęcie w drodze wykładni, że wolą stron było w istocie stosowanie średniego kursu NBP zamiast kursu jednostronnie określonego przez Bank, pozostawałoby w sprzeczności z rzeczywistą wolą stron wyrażoną w umowie.

Powyższej oceny nie zmienia ewentualne uznanie umowy kredytowej za kreującą zobowiązanie ciągłe i przyjęcie na podstawie ogólnych reguł prawa międzyczasowego, że do takiego zobowiązania powinny mieć bezpośrednie zastosowanie przepisy wchodzące w życie w czasie trwania stosunku prawnego. Artykuł 358 § 2 k.c. w nowym brzmieniu mógłby bowiem znajdować zastosowanie wyłącznie do stosunków ciągłych istniejących w chwili jego wejścia w życie. Przyjęcie natomiast, że umowa kredytowa była nieważna lub bezskuteczna z powodu niemożności ustalenia wiążącego kursu waluty obcej w chwili jej zawarcia oznacza, że stosunek prawny nigdy nie powstał, w związku z czym nie ma przedmiotu, do którego dałoby się zastosować wymieniony przepis (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 28 marca 2024 r., II CSKP 1308/22, niepubl.).

Nie można też dokonać wykładni umów kredytowych na podstawie art. 65 § 2 k.c. lub art. 56 k.c. w zw. z art. 354 k.c., już po usunięciu z nich postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Dla rozstrzygnięcia o utrzymaniu umowy w mocy nieadekwatne jest odwoływanie się – jak to czyni skarżący - do hipotetycznej woli stron, groziłoby to bowiem ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem.

Zgodnie z orzecznictwem TSUE art. 5 i 6 Dyrektywy należy bowiem interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy, który stwierdził nieuczciwy charakter warunku umowy dokonał wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli taka

wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron. W konsekwencji art. 6 ust. 1 Dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi możliwość uzupełnienia umowy przez zmianę treści owego warunku. Możliwość taka istniałaby tylko w przypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, czego Sądy *meriti* nie stwierdziły (zob. wyroki TSUE z 18 listopada 2021 r. C – 212/20, M.P., B.P. przeciwko „A” i z 29 kwietnia 2021 r., C – 19/20, Bank BPH).

Brak także możliwości zaradzenia lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w umowie kredytowej przez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A.).Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl. i z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 12 września 2023 r., I CSK 5858/22 i I CSK 5941/22, niepubl.; zob. także wyrok TSUE z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21, C-82/21). W tym ostatnim orzeczeniu Trybunał stwierdził, że z przedłożonych mu materiałów sprawy nie wynika, by istniały przepisy prawa polskiego o charakterze dyspozytywnym, mogące zastąpić nieuczciwe warunki umowne, podkreślając niedopuszczalność sądowej modyfikacji treści postanowienia nieuczciwego w drodze wykładni sądowej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje także pogląd, że przyjęcie skutku w postaci upadku umowy nie koliduje z zasadą proporcjonalności sankcji i pewności prawa, skoro jest to efekt stosowania przez bank praktyki, w ramach której określał jednostronnie wysokość zobowiązania po zawarciu umowy oraz przez zaniechanie obowiązku informacyjnego narażał kredytobiorców na nieograniczone ryzyko walutowe. Stwierdzenie nieważności umowy mieści się przy tym w zakresie

sankcji, jaką Dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Uzupełnienie umowy przez sąd i dokonanie zmiany treści abuzywnego postanowienia mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13, prowadząc do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich warunków wobec konsumentów. Byliby oni w ten sposób zachęceni do stosowania nieuczciwych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one uznane za bezskuteczne, to umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, co pozostałoby bez wpływu na jej ważność i bez istotnego uszczerbku dla ich interesów (zob. m.in. wyroki TSUE z 14 czerwca 2012 r., C-618/10 Banco Español de Crédito SA; z 30 kwietnia 2014 r., C 26-13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslernè Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA oraz wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18 i z 28 lipca 2023r., II CSKP 611/22, niepubl.).

Nie zasługuje na podzielenie także zarzut naruszenia art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 2 k.c. przez stwierdzenie upadku umowy bez poinformowania powódki (konsumenta) o skutkach rozstrzygnięcia.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego (opartym na orzecznictwie TSUE) stwierdzono, że aby konsument mógł udzielić wolnej i świadomej zgody, sąd krajowy powinien, w ramach krajowych norm proceduralnych i zasady słuszności w prawie cywilnym, wskazać konsumentowi w sposób obiektywny i wyczerpujący, konsekwencje prawne, jakie mogą wynikać z usunięcia nieuczciwego warunku, w tym upadku umowy i narażenia go na roszczenia restytucyjne instytucji kredytowej. Pouczenie to powinno nastąpić niezależnie od tego czy konsument korzysta z profesjonalnej pomocy prawnej. Ponadto, sąd nie może wiążąco przesądzić wyniku przyszłego procesu z powództwa banku o zapłatę przeciwko konsumentowi, a pouczenie o skutkach upadku umowy musi ograniczyć do potencjalnych konsekwencji istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu w świetle okoliczności sprawy i jej oceny prawnej. Wystarczające jest zatem

by konsument, którego wola jest w tym zakresie rozstrzygająca, był świadomy, że konsekwencje upadku umowy mogą kształtować się odmiennie od jego oczekiwań w tej materii i mogą być dla niego niekorzystne (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl.).

Nie ulega jednak wątpliwości, że cel obowiązku informacyjnego sądu wobec konsumenta może być oceniany w świetle działań konsumenta zmierzających do uzyskania należnej mu ochrony (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 oraz wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20). W okolicznościach sprawy powódka była natomiast reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika i konsekwentnie od wniesienia pozwu domagała się stwierdzenia nieważności umowy oraz zapłaty wyłącznie kwoty nadpłaconej po odjęciu wypłaconej przez skarżącego kwoty kredytu. Sąd Apelacyjny nie stwierdził natomiast, by w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu stwierdzenie nieważności umowy mogło narazić powódkę na szczególnie szkodliwe skutki. Brak pouczenia o konsekwencjach upadku umowy, nie ma zatem – w okolicznościach sprawy – istotnego znaczenia.

Ponadto przyjęcie możliwości skutecznego zakwestionowania przez przedsiębiorcę realizacji obowiązku informacyjnego spoczywającego na sądzie w stosunku do konsumenta prowadziłoby do sytuacji, w której bank mógłby wykorzystać na swoją korzyść elementy ochrony przewidziane dla konsumenta. Niedokonanie pouczenia lub wykonanie tej czynności w sposób nie wystarczający, może być zatem kwestionowana przez konsumenta a nie przez kredytujący Bank.

Nie zasługiwał także na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego powszechnie dopuszcza się bowiem wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl.; z 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl. i z 28 lipca 2023 r., I CSK 611/22; zob. także uchwały Sądu Najwyższego z 23 września 2020 r., III CZP 57/10, OSNC 2011, nr 2, poz. 14; z 15 września 2020 r., III CZP 87/19, OSNC 2021 r., nr 2, poz. 11; z 19 października 2023 r., III CZP 12/23; z 25 października 2023 r., III CZP 10/23 oraz wyrok Sądu

Najwyższego z 6 listopada 2015 r., II CSK 56/15, z 25 października). Brak było zatem przeszkód prawnych by Sąd Apelacyjny przyjął, że doszło do trwałej bezskuteczności umowy kredytu w skutkach odpowiadających w istocie sankcji nieważności.

Z przytoczonych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 98 § 1¹ w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 265).

Grzegorz Misiurek

Monika Koba

Roman Trzaskowski

Na mocy art. 330 § 1 k.p.c. stwierdzam
niemożność podpisania uzasadnienia wyroku
przez sędziego SN Grzegorza Misiurka
z powodu długotrwałej nieobecności
Roman Trzaskowski

(M.M.)

[ms]